

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК НАДІЙНЕ ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ

У статті проаналізовано надходження митних платежів до бюджету, обґрунтовано необхідність розширення податкової бази та посилення податкового та митного контролю.

В статті проаналізовані поступлення таможених платежів в бюджет, обґрунтована необхідність розширення податкової бази та посилення податкового та митного контролю.

The article analyzes the revenues of customs payments to the budget, the necessity of broadening the tax base and strengthening tax and customs control.

Ключові слова: митні платежі, мито, митний тариф, акцизний податок, податок на додану вартість, митна вартість.

Забезпечення ефективного розвитку економіки України потребує активної участі у світових інтеграційних процесах і поглиблення своїх зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з основних форм економічних відносин України з іноземними державами. Вона відіграє значну роль у підвищенні економічного добробуту держави, зміцненні її положення на світовій арені і, звичайно, поліпшенні рівня життя населення. Поряд із вдосконаленням уже існуючої системи зовнішніх економічних зв'язків ліберальна модель зовнішньоекономічної політики України потребує впровадження прийнятих світовим суспільством правил. Однією з основних умов ефективного впровадження ліберальної моделі зовнішньоекономічної політики є вдосконалення системи й методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням національних інтересів, гармонійно поєднаних з вимогами інтеграції у світову спільноту. На особливу увагу заслуговують дослідження економічних методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які функціонально виявляються через оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. Експортно-імпортні операції є важливим джерелом одержання прибутку окремих підприємств і держави загалом. Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності та побудова моделі економіки ринкового типу вимагає теоретичного осмислення та практичного дослідження місця й ролі митних платежів у бюджетному механізмі у зв'язку з гармонізацією податкового законодавства.

У науковій літературі приділяється значна увага питанням оподаткування експортно-імпортних операцій. Особливо це стосується наукових розробок І.Бураковського, О.Гребельника, В.Гейця, В.Дудчака, О.Кіреєва, А.Кредісова, П.Пашко, В.Пятницького, С.Терещенка та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених, слід зазначити, що питання справляння митних платежів та оцінка їх ролі в наповненні бюджету потребують подальшого наукового дослідження.

Метою статті є визначення впливу оподаткування експортно-імпортних операцій на формування доходів Державного бюджету та виокремлення основних напрямів щодо підвищення ефективності застосування митних платежів як інструментів фіскальної та зовнішньоекономічної політики.

Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності займає особливе місце в податковій системі будь-якої країни. Митні платежі на зовнішню торгівлю є важливим елементом податкової системи та гармонійно доповнюють в ній інші види оподаткування. Крім цього, міжнародні торговельні організації віддають перевагу митним платежам перед нетарифними методами регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки тарифний захист прозоріший та більш адекватний умовам ринкової економіки, ніж адміністративне втручання. Рівень оптимального оподаткування залежить від структури податків, їхнього взаємозв'язку і взаємодії з компонентами економічної сфери. Тому стабільність та ефективність реалізації податкової політики у зовнішньоекономічній діяльності на практиці забезпечується завдяки обґрунтованій концепції податкової гармонізації [3, с. 45].

Згідно з Митним кодексом, до митних платежів відносять мито, акцизний податок на ввезені на митну територію України підакцизні товари (продукцію) та податок на додану вартість ввезених на митну територію України товарів (продукції) [1]. Митно-тарифні регулювання зовнішньоекономічної діяльності, його економічна сутність пройшла досить тривалий еволюційний шлях розвитку. Сьогодні відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються Митним кодексом, Податковим кодексом України та іншими законами України з питань оподаткування.

Мито – це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом та Митним кодексом України, який нараховується та сплачується відповідно до Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. В Україні застосовуються такі види мита: ввізне, вивізне, сезонне та особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне. Ввізне мито є диференційованим щодо товарів, що походять з держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють з нею зони вільної торгівлі. У разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України. До товарів, що походять з України або з держав-членів Світової Організації Торгівлі, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України, якщо інше не встановлено законом. До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України. На окремі товари законом може встановлюватися сезонне мито на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня встановлення сезонного мита. Сезонне мито нараховується за ставками, встановленими Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції».

Основою вітчизняного митно-тарифного регулювання є Митний тариф України, що визначається як систематизований згідно з УКТЗЕД звід ставок ввізного мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію

України.

Акцизний податок у зовнішньоекономічній діяльності є непрямим податком на власників товарів (визначених законом як підакцизні), що стягується з них при імпортуванні таких товарів на митну територію України. Як свідчить світова та вітчизняна практика, найбільш вагомою причиною застосування в Україні акцизного податку на імпорт товарів була необхідність, не створюючи надмірного податкового тиску та не вимагаючи значних адміністративних зусиль, істотно підвищити доходи в бюджет.

Вибір Україною використання ПДВ за принципом призначення відповідно до системи, втіленої в ГАТТ, обумовлений тим, що вказаний принцип вважається найбільш ефективним засобом, який гарантує, що товари, які імпортуються в Україну, не мають в своїй ціні суми ПДВ країн-експортерів. З цієї причини виключається можливість податкової конкуренції та трансформації податкового тиску від країн-експортерів даного товару. Для країн, що розвиваються, та країн з трансформаційною економікою, в тому числі і для України, митні платежі загалом, як і мито зокрема, все ще залишаються вагомим джерелом доходів бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка надходження митних платежів до Державного бюджету України за 2009 – 2011 рр.
млн. грн.

Показники	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Абсолютне відхилення	
				2010/2009	2011/2010
Податкові надходження державного бюджету – всього, в т. ч.	148915,6	166872,2	261605,0	17956,6	94732,8
Митні платежі – всього, в т.ч.	83774,6	87023,0	115621,1	3248,4	28598,1
Мито	6929,3	9071,9	11774,0	2142,6	2702,1
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів	3690,0	4600,8	7822,1	910,8	3221,3
Податок на додану вартість із ввезених на територію України товарів, робіт, послуг	73155,3	73350,3	96025,0	195,0	22674,7
Питома вага митних платежів у податкових надходженнях державного бюджету, %	56,3	52,1	44,2	-4,2	-7,3

Дані табл. 1 свідчать про те, що надходження митних платежів щороку зростають. Їх питома вага у податкових надходженнях державного бюджету є значною, хоча має тенденцію до зниження. У 2011 році до Державного бюджету надійшло 115621,2 млн. грн. митних платежів, що на 28598,1 млн. грн., або на 32,9% більше показника 2010 року та на 31846,6 млн. грн., або 38,0% більше показника 2009 року [5].

Особливістю мита як податку є його значний регулюючий потенціал, що пов'язано з безпосереднім впливом митно-тарифних інструментів на розвиток зовнішньої торгівлі, а також вітчизняної економіки загалом. Тому, на відміну від інших податків, мито, зазвичай, вводиться не стільки у фіскальних цілях, як з метою регулювання економіки. Питома вага фактичних надходжень мита у

податкових надходженнях державного бюджету упродовж 2009-2011 рр. коливалась в межах від 4,5% до 5,4%. Параметри даного показника є досить значними та відносно стабільними.

Показники надходження як ввізного, так і вивізного мита мають тенденцію до збільшення. Найбільшу питому вагу в надходженнях звичайно має ввізне мито. Обсяг надходжень ввізного мита за результатами 2010 року до бюджету становив 8556,4 млн. грн. Порівняно з попереднім роком надходження ввізного мита зросли на 35,2%, або на 2227,6 млн. грн. Порівняно з 2010 роком у 2011 році надходження ввізного мита зросли на 22,3%, або на 1906,4 млн. грн. [5].

Вивізне (експортне) мито в Україні застосовується до обмеженого переліку товарів, тому його частка у структурі надходжень мита до Державного бюджету України є невеликою. Найбільшу питому вагу в цих надходженнях має вивізне мито, що справляється при експорті відходів та брухту чорних металів. У 2013 році ставки вивізного (експортного) мита на всі товари зменшуються на 3-5%. На думку М.Мельник, доцільно було б запровадити експортні мита на вивіз сировинної та низькотехнічної продукції, зокрема на вивіз природних ресурсів та понижуючі коефіцієнти для відшкодування ПДВ експортерам сировини [4]. Крім додаткових надходжень до бюджету, це сприятиме збереженню та відтворенню природно-ресурсного потенціалу держави.

Питома вага фактичних надходжень акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів у податкових надходженнях державного бюджету упродовж 2009–2011 рр. коливалась в межах від 2,5% – 2,9%. Необхідно зазначити, що поряд із помітним збільшенням питомої ваги, збільшуються і самі надходження акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, які надходять до державного бюджету. В 2011 році надходження акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів до бюджету становили 7822,1 млн. грн., що на 3221,3 млн. грн. більше, ніж у 2010 році, та на 4132,1 млн. грн. більше, ніж у 2009 році [5]. Збільшення надходжень акцизного податку із ввезених товарів забезпечено за рахунок зростання обсягів імпорту підакцизних товарів. Проаналізувавши статистичні дані, можна прийти до висновку, що у зв'язку зі своєю відносно вузькою направленістю акцизний податок не тільки мобілізує доходи в бюджет, але й здійснює вплив на рішення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, тобто є досить дієвим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Надходження до державного бюджету від податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів, робіт, послуг у 2011 році становило 96025,3 млн. грн., що на 22675,0 млн. грн. більше, ніж у попередньому році, та на 22870,0 млн. грн. більше, ніж у 2009 році.

Позитивним є те, що стабільне наповнення бюджету у 2011 році було досягнуто не за рахунок податкового тиску, а за рахунок реалізації комплексу заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та запровадження постійного відкритого діалогу з бізнесом. Свідченням тому є тенденції зростання застосування першого методу

визначення митної вартості товарів, тобто за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються. У 2011 році за цим методом оформлено 90,2% всіх товарів. Такі показники контролю за визначенням митної вартості відповідають показникам країн ЄС. Водночас, необхідно і надалі продовжувати вдосконалювати перелік документів для підтвердження заявленої митної вартості.

У новій редакції Митного кодексу, яка вступила в дію з 1 червня 2012 року, зафіксовано низку нових регламентів та стандартів, якими суттєво лібералізовано процес проходження митного контролю для підприємців. Серед ключових нововведень документу: надання змоги суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності проходити митний контроль на будь-якій митниці (скорочує час та логістичні витрати); скорочення терміну проходження митного контролю (до 4 годин з 24); скорочення переліку документів, необхідних для проходження митного контролю (потрібна лише митна декларація, рахунок чи інший документ, який визначає вартість товару, а також у разі потреби – декларація митної вартості).

Водночас Митний кодекс закріпив за митницею право протягом трьох років перевіряти суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності після митного оформлення товарів, тобто вже всередині країни. До набрання чинності нового Митного кодексу митники мали обмежене право проводити такі перевірки. Посилення контролюючих можливостей законодавці обґрунтовували потребою запобігти зловживанням підприємців (заниження митної вартості і т.д.) в умовах більш м'якого режиму митного контролю, який встановив Митний кодекс (через скорочення часових лімітів розмитнення товарів, зменшення кількості необхідних документів і т. п.). Позитивним є те, що Митний кодекс вніс більшу ясність в систему перевірок, зробивши практично неможливим їх затягування – обмежив тривалість виїзних перевірок до 30 днів і зобов'язав за 10 днів попередити про проведення перевірки.

Проведений аналіз приводить до висновку, що митні платежі займають значну питому вагу у податкових надходженнях державного бюджету. Збільшення надходжень до бюджету від сплати податків з імпортованих товарів протягом даних років здійснювалось за рахунок підвищення ставок акцизного податку та збільшення обсягів імпорту. Останнє мало б насторожити, адже податкова політика повинна виконувати ключову роль у стимулюванні ділової активності у вітчизняному бізнес-середовищі, а не в надмірній фіскальній орієнтації.

Потенційними резервами зростання надходжень митних платежів до державного бюджету в період лібералізації Митного тарифу України є підвищення рівня організації митного контролю, що на даному етапі виступає визначальним фактором збільшення обсягів сплачених до бюджету митних платежів, а також розширення податкової бази за рахунок скорочення переліку митно-тарифних пільг та запровадження експортного мита на вивіз сировинної та низькотехнічної продукції, зокрема на вивіз природних ресурсів.

Реорганізація ДПС та Держмитслужби України в одне відомство – Міністерство доходів і зборів України повинно кардинально вплинути на податкову та митну практику, сприяти підвищенню рівня податкового та митного сервісу для платників, а також збільшення наповнення бюджету за рахунок об'єднання

зусиль з контролю.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 13.03.2012 р. №4495 - VI.- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Податковий кодекс України (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]: від 02.12.2010р. №2755-VI. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nrea=2755-17>
3. Безкоровайна В.В. Податки в системі фінансового регулювання ЗЕД // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 45-47.
4. Мельник М. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні [Електронний ресурс] – режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekonomist/2011_5/10.pdf
5. Веб-портал Державної казначейської служби [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147449>